

Covenant & Conversation

Jonathan Sacks
THE RABBI SACKS LEGACY

RABI LORD JONATHAN SACKS'IN ÖĞRETİ VE YAZILARINDAN

Covenant & Conversation yazılarına sağladıkları ve Harry (Chaim) Schimmel'in anısına adanan cömert sponsorlukları için **Schimmel Ailesi'ne teşekkürlerimizle**. "R. Chaim Schimmel'in Tora'sını, onunla ilk karşılaştığım zamandan beri severim. Sadece yüzeysel gerçeğe değil, altta yatan daha derin gerçeğe olan bağlantısıyla da ilgilenmeye gayret eder. 60 yıldır kendisine eşlik eden olağanüstü eşi Anna'yla birlikte, aile, cemaat ve Tora sevgisine adanmış bir yaşam inşa ettiler. Ortaya koydukları örnek yaşamla beni fazlasıyla etkilemiş müstesna bir çift." – Rabi Sacks

Ki Tetse

Adaletin Parametreleri

Devarim 24'te, geniş kapsamlı önem taşıyan bir kanunun ilk kez açıkça ifade edildiğini görüyoruz:

Babalar oğulları nedeniyle idam edilmeyecek ve oğullar babaları nedeniyle idam edilmeyecek. Bir kişi yalnızca kendi günahı için idam edilecektir.

Devarim 24:16

Bu kanunun hangi durumu reddettiğine dair güçlü tarihi delillere sahibiz: temsili cezalandırma; yani benim suçum için başka birinin cezalandırılabilmesi fikri:

Örneğin Orta Asur Kanunları'nda, babasının evinde yaşayan nişanlanmamış bir bakireye tecavüz etmek, tecavüzcünün karısının ırzına geçilerek cezalandırılırdı ve daha sonra bu kadın, mağdurun babasıyla kalırdı. Hammurabi, bir adamın hamile bir kadına vurarak onun düşük yapmasına ve ölmesine yol açması halinde, failin kızının idam edilmesine hükmeder. Bir inşacı bir ev yapmış ve bu ev çöktüğü için ev sahibinin oğlu ölmüşse, o zaman inşacı değil, oğlu idam edilir.

Nahum Sarna, Exploring Exodus, s. 176

Bunun aksine, Moşe'nin kanununun nasıl uygulandığı konusunda da Tanah içinden delillere sahibiz: *Tsadik* Yeuda krallarından biri olan Yoaş, Koenler arasındaki yozlaşmanın kökünü kazıma girişiminde bulunmuş ve iki yetkilisinin düzenlediği bir suikast sonucu öldürülmüştü. Ardından tahta geçen oğlu Amatsya hakkında şunları okuyoruz:

Krallık elinde sağlamlaştığı zaman, [Kral Amatsya,] kral babasını öldürmüş olan yetkililerini idam etti. Ancak A-Şem'in "Babalar oğulları nedeniyle idam edilmeyecek ve oğullar babaları nedeniyle idam edilmeyecek. Bir kişi yalnızca kendi günahı için idam edilecektir" diye emretmiş olduğu üzere Moşe'nin Tora (Kanun) Kitabı'nda yazılı olduğu gibi, suikastçıların çocuklarını öldürmedi.

Melahim II 14:5-6

Ancak buradaki bariz soru şudur: Acaba bu ilke, Moşe'nin kitaplarında dört kez belirtilen, çocukların, babalarının günahlarının sonuçlarına maruz kalabileceği fikriyle nasıl uzlaştırılabilir? Örneğin:

A-Şem, A-Şem, merhametli ve lütufkâr Tanrı, öfkelenmekte yavaş, şefkat ve doğrulukta bol; şefkatini binler[ce nesil için] koruyan, günahı, isyanı ve hatayı affeden; fakat suçluları aklamaz; babaların günahları için üçüncü ve dördüncü nesle kadar çocukları ve torunları sorumlu tutar.

Şemot 34:7 (ayrıca bkz. *Şemot 20:5*, *Bamidbar 14:18* ve *Devarim 5:8*).

Kısa cevap basittir: Bu, insani adaletle Tanrısal adalet arasındaki farktan kaynaklanır. Biz Tanrı değiliz. Kabahat işleyenlerin kalplerini göremediğimiz gibi, eylemlerinin tüm sonuçlarını da hesaplayamayız. Bir insanın çekeceği cezanın, yaptığı kötülükle tam olarak örtüşmesini sağlayan mükemmel adaleti uygulamak bizim yapabileceğimiz bir şey değildir. Biz tam olarak nereden başlayacağımızı bile bilemeyiz. Milyonlarca

insanın ölümünden sorumlu bir diktatörü nasıl cezalandırırsınız? Sarhoş bir sürücünün yol açtığı ve yalnızca kurbanın değil, tüm ailesinin de hayatlarının geri kalanı boyunca etkilerini taşıyacağı kahredici bir sakatlığın tam ağırlığını nasıl tartabilirsiniz? Holokost sırasında neler olduğunu bilen, ama yardım etmek için hiçbir şey yapmayan ve söylemeyen Almanların kusurluluk derecesini nasıl ölçebiliriz? Ahlaki suçluluk, değerlendirmesi hukuki suçluluktan çok daha zor olan bir kavramdır.

İnsani adalet, insani anlayış ve düzenleme parametreleri çerçevesinde işlemelidir. Temsili cezalandırmanın hiç olmaması kuralı bunun doğrudan bir gereğidir. Yalnızca suçlu olan kişi ceza çekmelidir ve bu da ancak, suçlu olduğu, adil ve tarafsız yargı süreçleri sonucunda kanıtlandıktan sonra olmalıdır. İşte, ilk kez Devarim 24:16'da ortaya konan temel ilke budur.

Fakat mesele bu noktada sona ermemiştir. Daha sonraki iki peygamberin – Yirmeyau ve Yehezkel – sözlerinde, evlatların, ebeveynlerinin günahlarının sonuçlarına maruz kalabileceği fikrinin, İlahi adalet düzeyinde bile açıkça reddedildiğini görüyoruz. İşte Tanrı Adına konuşan Yirmeyau:

O günlerde insanlar artık 'Babalar koruk yediler ve oğulların dişleri kamaşacak' demeyecekler. Bunun yerine herkes kendi günahları nedeniyle ölecek; her kim koruk yerse – kendi dişleri kamaşacak.

Yirmeyau 31:28-29

Şimdi de Yehezkel'in sözleri:

A-Şem'in sözü bana ulaştı: "Siz, Yisrael Ülkesi hakkında bu misali kullanıp 'Babalar koruk yerler ve oğulların dişleri kamaşır' derken, amacınız ne? Yemin ederim ki" diyor Tanrı *A-Şem*, "artık Yisrael'de bu misali kullanmayacaksınız. İşte! Tüm ruhlar Bana aittir; babanın ruhu gibi oğulun ruhu da – Bana aittir onlar. Günah işleyen ruh – o ölecektir."

Yehezkel 18:1-4

Talmud (Makot 24a) bariz soruyu sorar: Eğer Yehezkel haklıysa, o zaman üçüncü ve dördüncü nesle kadar evlatların cezalandırılabilmesi fikrine ne olacaktır?

Cevabı hayret verici niteliktedir:

Rabi Yose bar Hanina şöyle dedi: Hocamız Moşe, Yisrael hakkında dört [olumsuz] cümle telaffuz etmiş, ama dört peygamber gelip bunları feshetmiştir... Moşe, "[*A-Şem*] babaların günahları için üçüncü ve dördüncü nesle kadar çocukları ve torunları sorumlu tutar" demişti. Yehezkel geldi ve "Günah işleyen ruh – o ölecektir" diye ilan etti.

Moşe hükmetti; Yehezkel gelip bu hükmü feshetti! Meselenin bu kadar basit olamayacağı açıktır. Ne de olsa hükmeden Moşe değil, Bizzat Tanrı'dır. Hahamlarımız ne demek istemişlerdir?

Bence şunu: Mükemmel adalet kavramı, yukarıda verilen sebeplerden dolayı, insani anlayışın ötesindedir. Bizler suçluluk derecesini hiçbir zaman tam olarak bilemeyiz. Aynı şekilde, sorumluluğun tam kapsamını da bilemeyiz. *Mişna*, *Sanedrin* bölümünde (4:5), idam istemli bir davada bir şahidin, sanık onun verdiği yanlış tanıklık ifadesi sonucunda idama mahkûm edildiği takdirde, "[sanığın] kanından ve tarihin sonuna kadar onun [tüm potansiyel] soyunun kanından sorumlu tutulacağı" konusunda resmen uyarıldığını söyler. Dahası, İlahi Takdir söz konusu olduğunda, bir cezayı doğal bir sonuçtan ayırt etmek de her zaman mümkün değildir. Örneğin, uyuşturucu bağımlısı bir annenin doğurduğu çocuk da uyuşturucu bağımlısı olmuştur. Şiddet eğilimli bir baba, şiddet eğilimli oğlunun saldırısına uğramıştır. Bu gibi durumlar birer ceza mıdır, yoksa genetik midir, yoksa çevresel etki midir? Konu insani adalet değil de İlahi adalet olduğunda, en temel anlayışın ötesine geçemeyiz; hatta o temel anlayışa bile ulaşım ulaşılamayacağımız soru işaretidir.

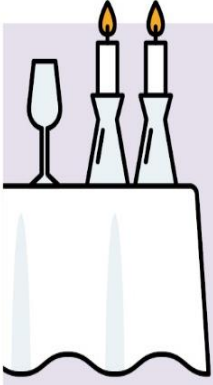
Tanrı'nın Moşe'ye yönelik sözlerinde iki nokta açıktır. İlki; *A-Şem*, şefkat Tanrısıdır; ama aynı zamanda adalet Tanrısıdır, zira adalet olmazsa anarşi vardır; ancak şefkat olmazsa ne insanlık vardır ne de umut. İkincisi; bu iki değer

arasındaki gerilimde, Tanrı'nın şefkati, adaletini fazlasıyla aşar. Şefkat ebedidir ("binlerce [nesil için]). Adalet ise günah işleyen kişinin ömrüyle sınırlıdır: "üçüncü ve dördüncü nesiller" (torunlar ve torunların çocukları), bir insanın kendi ömrü içinde görmeyi bekleyebileceği soyun sınırındır.

Yirmeyau ve Yehezkel'in bahsettiği şey başkaydı. Onlar bir ulusun kaderi hakkında konuşuyordu. Her ikisi de Babil sürgünü döneminde yaşamıştı. Halk içinde hüküm süren bir umutsuzluk atmosferiyle mücadele ediyorlardı. "Ne yapabiliriz? Atalarımızın günahları için cezalandırılıyoruz" diye

düşünen halka "Öyle değil" diyordu peygamberler. Her nesil kendi kaderini kendi ellerinde tutar. Geçmişteki günahlar – sizin işlediğiniz veya sizden öncekilerin işledikleri – her ne olursa olsun, *tesuva* yapın ve affedileceksiniz.

Adalet karmaşık bir olgudur. İlahi adalet ise sonsuz kat daha karmaşıktır. Ancak bir şey açıktır. Konu insani adalet olduğunda, Moşe, Yirmeyau ve Yehezkel – hepsi aynı fikirdedir: çocuklar, ebeveynlerinin günahları için cezalandırılmaz. Temsili cezalandırma düpedüz adaletsizdir.

Şabat Sofrası İçin Tartışma Soruları

1. Adaletin tam anlamıyla hakkaniyetli olması mümkün müdür? Mükemmel adalet insani anlayışın ötesinde midir?
2. Bir kişiye nasıl davranmak gerektiğine karar verirken adalet ile şefkati nasıl dengeleyebiliriz?
3. İnsanlar önceki nesillerin hatalarından kaçabilirler mi? Bir insan, ebeveyninin eylemleri nedeniyle sorumlu tutulabilir mi? Ne zaman?